

SOFIE DE BUS^a
ILSE LUYTEN^b

Gezinsinterventies bij Nederlandse en Nederlands Curaçaose ‘multi-probleem’ gezinnen

VERHALLEN, T.L. (2013). *Gezinsinterventies bij Nederlandse en Nederlands Curaçaose ‘multi-probleem’ gezinnen*. Den Haag: Boom Lemma.

Panopticon, 36 (4), 410-413
© 2015 Maklu | ISSN 0771-1409 | July 2015

- ^a Assistente/Doctoranda, Research Group Crime & Society, Faculteit Recht & Criminologie: Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel (Corresp.: sofie.de.bus@vub.ac.be).
- ^b Doctoranda, Research Group Crime & Society, Faculteit Recht & Criminologie: Vakgroep Criminologie, Vrije Universiteit Brussel.

Het voorliggende werk kwam tot stand na etnografisch onderzoek dat gedurende twee jaar werd verricht bij vijftien Nederlandse en vijftien Nederlands Curaçaose alleenstaande moedergezinnen die omschreven worden als multi-probleem gezinnen. Hiermee wordt een actueel thema aangekaart dat zowel in de academische wereld als in de praktijk én de media regelmatig ter sprake wordt gebracht. Het begrip multi-probleem gezin kan ons inziens worden opgevat als een containerbegrip waarover een eenduidige definitie lijkt te ontbreken. Bovendien kunnen we ons niet van de indruk ontdoen dat dit begrip op diverse manieren wordt gehanteerd. Doordat in dit werk de actoren zelf (met name de hulpverleners en gezinnen) aan het woord worden gelaten over dit fenomeen, tracht het in zekere mate aan dit hiaat tegemoet te komen. Het werk maakt deel uit van het onderzoeksprogramma ‘Kennis voor krachtige Steden’ van Platform 31 (voorheen Nicis Institute) en betreft één van de ruim vijftig lopende projecten waarbinnen telkens de samenwerking centraal staat tussen de academische wereld en de stedelijke actoren. Het onderzoeksoptzet kwam tot stand op basis van het projectplan van Prof. Marion VAN SAN en vertrekt vanuit de hypothese dat ‘*gezinsinterventies bij ‘multi-probleem’ gezinnen ontoereikend zijn vanwege onvoldoende zicht op de gezinsomstandigheden van deze gezinnen*’ (p. 3).

Het boek is ingedeeld in vijf hoofdstukken die elk op een bondige wijze meer inzicht verschaffen in verschillende aspecten van het fenomeen ‘multi-probleem’ gezinnen en de gezinsinterventies binnen deze gezinnen. Het wordt ingezet met een inleiding waarin eerst en vooral de doelstellingen van het werk worden uiteengezet. Enerzijds wil de auteur meer inzicht krijgen in het fenomeen ‘multi-probleem’ gezinnen en de interventies die zich binnen deze gezinnen voltrekken. Anderzijds wil zij de verworven kennis aanwenden om deze interventies beter af te stemmen op de noden van gezinnen. Afsluitend volgt een korte samenvatting van het werk. Interessant in deze inleiding is de illustratieve casus wat de inhoud en het centrale thema van het werk concreet en tastbaar maakt. Evenwel dient de bedenking te worden gemaakt dat het gebruik van een casus altijd het ‘gevaar’ van veralgemening in zich draagt. Hoewel de auteur zich hiervan bewust lijkt te zijn (zie bv. p. 11), mocht dit ons inziens toch nog iets meer worden benadrukt. Er bestaan immers niet zoiets als ‘de

casus' aangezien elke situatie zich kenmerkt door eigenheid en diversiteit. In deze samenvatting worden ook alle hoofdstukken bondig beschreven waardoor de lezer ook meteen zicht krijgt op de volledige inhoud van het werk.

Het eerste hoofdstuk vangt aan met een toelichting van het onderzoeksopzet. Daaruit blijkt dat de probleemstelling voornamelijk wordt opgehangen aan het projectplan. Andere wetenschappelijke literatuur om hun stelling dat *'gezinsinterventies weinig effect lijken te hebben omwille van een gebrek aan kennis over het fenomeen'* (p. 20) te staven, blijft achterwege. De auteur formuleert één hoofdvraag die ze opdeelt in twee onderzoeksvragen. Vervolgens worden de gehanteerde begrippen afdoende geoperationaliseerd. Wat opvalt is dat het begrip effect in de beide onderzoeksvragen aan bod komt. En hoewel terecht wordt opgemerkt dat het meten van interventies *'een zeer moeilijke, zo niet onmogelijke kwestie is'* (p. 24), wordt toch vooropgesteld om dit begrip te onderzoeken op basis van de relatie met de hulpverlening en de hulpverleningsaanpak in gezinnen. Aangezien dit begrip volgens ons eerder verwijst naar een kwantitatieve meting, iets resultaatgericht, stellen we ons vragen bij de wijze waarop het wordt gebruikt in deze context. Kan een effect worden gereduceerd tot louter een relationeel gegeven en wat met andere factoren die hierop kunnen inwerken? Het eerste hoofdstuk wordt afgesloten met een overzicht van de inhoud van het werk. Zeer nuttig daarbij is de weergave van de deelstudies waaruit het werk bestaat en de leeswijzer met daarin een korte introductie van de hoofdstukken. De selectie van de gezinnen komt echter in dit inleidende hoofdstuk niet aan bod, waardoor je als lezer geen zicht krijgt op de samenstelling van de onderzoekspopulatie.

Het tweede hoofdstuk behandelt de definiëring van 'multi-probleem' gezinnen vanuit zowel de academische als de beleidscontext. Door het fenomeen historisch te situeren, maakt dit dat de lezer zicht krijgt op de evolutie ervan en de rol die politieke verschuivingen daarin hebben gespeeld. Door de auteur wordt terecht geduid op de moeilijkheid om het begrip multi-probleem gezinnen te definiëren. Toch slaagt ze erin om een duidelijk en gestructureerd overzicht te bieden van deze definities. Ze wijst wel terecht op enerzijds de complexiteit van dit begrip en diversiteit in bestaande definities én daaruit volgend anderzijds op het gebrek aan consensus over definities op wetenschappelijk en beleidsmatig niveau. Door de auteur wordt evenwel nagelaten de eigen positie ten aanzien van deze theoretische strekkingen te duiden. Wel concludeert ze terecht dat het gebruik van het begrip multi-probleem gezin problematisch is en stigmatiserend kan zijn voor de beoogde gezinnen zelf. Ze wijst op het gebrek aan wetenschappelijke onderbouwing en de verschillen tussen lokale praktijken in de aanpak ervan. De auteur stelt daarbij het gezinsperspectief centraal wat tot uiting komt in het in vraag stellen van het begrip multi-probleem en de repercussies ervan voor de geviseerde gezinnen. Evenwel wordt niet gereflecteerd over het gegeven 'wie het probleem definieert' en 'op basis van welke informatie'. Ook is het niet duidelijk wat de auteur als 'problemen' aanziet en vanuit welk oogpunt ze deze problemen formuleert. Ons inziens zijn dit ook belangrijke vragen die moeten worden gesteld bij het selecteren van de gezinnen voor de onderzoekspopulatie. Voorgaande opmerking sluit ook aan bij de keuze van de auteur om, omwille van het problematische karakter, 'multi-probleem' gezin te vervangen door 'gezinnen met meervoudige problemen'. We stellen ons echter de vraag of het woord 'gezinnen met meervoudige problemen' een beter alternatief is. Is dit begrip daadwerkelijk minder stigmatiserend?

In het derde hoofdstuk staat het perspectief van de hulpverlening centraal en hun visie op het begrip multi-probleem gezinnen. De auteur bespreekt daarbij de zienswijze van Nederlandse en Curaçaose hulpverleners en staft deze op basis van citaten uit de met hen afgenomen interviews. Zeer interessant is de vaststelling dat Nederlandse hulpverleners de beleidsdefinities afwijzen en veeleer op basis van signalen uit de daadwerkelijke praktijk

multi-probleem gezinnen gaan omschrijven. Maar in deze praktijk lijkt het toch voornamelijk om een containerbegrip te gaan dat tevens als een *diagnose* wordt gehanteerd. De terugkerende bevinding daarbij is dat hét multi-probleem gezin niet bestaat en hulpverleners in feite beschikken over discretionaire ruimte in de definiëring ervan. Zo blijkt dat Nederlandse en Curaçaose hulpverleners een andere invulling geven aan de door hen begeleide gezinnen en dat alleen Nederlandse hulpverleners werken met het begrip 'multi-probleem' gezin. Maar daartegenover staat dat zij in de praktijk wel geconfronteerd worden met vergelijkbare problemen. Zo geven ze allen het gebrek aan diepgaande kennis aan over respectievelijk multi-probleem gezinnen in Nederland en erg arme gezinnen in Curaçao. Desgelijks worden ze geconfronteerd met een hoge werkdruk en vergelijkbare caseload én duiken er samenwerkingsproblemen op tussen diverse hulpverleners enerzijds en tussen de vrijwillige én gedwongen hulpverlening anderzijds. Ook stelt de auteur vast dat in Nederland de hulpverleningsrelatie niet altijd vanzelfsprekend is. Hoewel zij een aantal pijnpunten formuleert, laat ze de eerder dominante rol van de hulpverlener in deze relatie onaangeroerd. Deze hulpverlener zal immers het probleem gaan definiëren vanuit zijn waarde- en normenkader die niet zelden in conflict kan komen met de waarden en normen van het gezin. Een dergelijke kritische kijk op deze relatie en meer algemeen op het hele systeem, lijkt veeleer aanwezig te zijn bij de Curaçaose hulpverleners, wat bovendien hun hulpverleningsrelatie ten goede komt. Inhoudelijk betreft dit dan ook een zeer nuttig hoofdstuk, maar de structuur ervan is niet altijd even duidelijk. Zo is het ietwat vreemd dat het deel van de gezinneselectie pas in het midden van het hoofdstuk verschijnt. Wij menen daarom dat de informatie over de selectie en de reflectie daaromtrent, beter tot zijn recht zou komen in het inleidende hoofdstuk (Hoofdstuk 1) of in het hoofdstuk over de gezinnen (Hoofdstuk 4).

Het voorlaatste en vierde hoofdstuk laat de gezinnen zelf aan het woord. Allereerst komt daarbij de selectie van de gezinnen aan bod. Zoals eerder aangekaart, zijn wij de mening toegedaan dat deze methodologische informatie vrij lang op zich laat wachten. Tevens gaat de auteur de specifieke focus op alleenstaande moedergezinnen niet verantwoorden of motiveren. Toch wordt een duidelijk overzicht geboden en komt de auteur tot verschillende interessante vaststellingen. Ze slaagt er in de complexiteit en de diverse moeilijkheden (zowel in het gezin als in de hulpverleningsrelatie/systeem) overzichtelijk weer te geven, wat zeer waardevol is. Het onderzoek toont ook aan dat deze alleenstaande moedergezinnen problemen kennen op verschillende vlakken en er weinig verschillen bestaan tussen Nederlandse en Nederlands Curaçaose alleenstaande moedergezinnen met problemen. Verschillen lijken zich veel meer te situeren in de diepte. Deze eenoudergezinnen kenmerken zich door een zekere kwetsbaarheid die zich net zoals NUYTIENS (2011: 38) omschrijft, manifesteert op relationeel, individueel of maatschappelijk vlak. In de cases werden de moeders als jonge meisjes geconfronteerd met financiële problemen en weinig stabiliteit in het gezin. Deze tendens lijkt zich verder af te tekenen in hun verdere leven en gaat tevens gepaard met moeilijke partnerrelaties, een gebrek aan een ondersteunend netwerk. Daarnaast wordt het belang van de hulpverlener in relatie tot het gezin ook duidelijk en blijkt dat deze gezinnen globaal gezien niet tevreden zijn over de hulp die ze krijgen. Weinig verrassend is het eerder negatief ervaren van hulpverlening in een gedwongen kader.

Het werk wordt afgesloten met een vijfde hoofdstuk waarin twaalf aanbevelingen worden geformuleerd voor praktijk, beleid en wetenschap. Voornamelijk de tweede aanbeveling – om de term 'multi-probleem' gezin te vervangen door een andere term (p. 121) – blijft ons inziens de vraag oproepen of een loutere begripsverandering alles kan oplossen? Riskeert deze nieuwe term ook niet stigmatiserend te zijn? Bovendien lijkt dit in strijd te zijn met de vierde aanbeveling waarin expliciet wordt gesteld dat een 'one-size-fits-all' aanpak niet werkt. Immers, hét multi-probleem gezin bestaat niet! De laatste aanbevelingen zijn

voor ons dan ook het meest van betekenis. Deze stellen immers de relatie hulpverlener-gezin centraal en erkennen de actieve rol die het gezin daarin zou moeten opnemen. Meer specifiek gaat het over de participatie en inspraak van het gezin in het definiëren van het 'probleem' en het aftoetsen van de 'papieren werkelijkheid' met de daadwerkelijke realiteit. Hulpverleners dienen het gezin te benaderen als een evenwaardige en niet als een 'ondergeschikte partij'.

Alvorens deze boekrecensie af te sluiten, willen we nog even stilstaan bij enkele meer vormelijke verdiensten en bedenkingen. Doorheen het hele werk gaat de auteur in elk van de hoofdstukken overzichtelijk te werk. De inzichten worden regelmatig ondersteund door tabellen en zorgen voor de nodige synthese naar de lezer toe. Elk hoofdstuk wordt tevens ingeleid met een overzicht van wat in de daaropvolgende paragrafen of deelhoofdstukken aan bod zal komen. Hoewel dit voor de nodige structuur zorgt, heeft dit wel tot gevolg dat er heel wat herhaling is in het werk. Daarnaast ontbreekt bij bepaalde begrippen de nodige toelichting wat voor de leek enige onduidelijkheid met zich meebrengt zoals bijvoorbeeld het begrip Lvg-gezinnen (p. 32). Ook het projectplan waarop het werk gefundeerd is, wordt zeer summier behandeld. Er wordt wel naar verwezen in een voetnoot, maar er wordt niet dieper ingegaan op de concrete inhoud ervan. Tevens is de volledige referentie ook niet terug te vinden in de literatuurlijst wat het de lezer moeilijk maakt om op eigen houtje meer inzicht te krijgen in de achterliggende context van het huidige project.

Desalniettemin kan het werk ons inziens worden opgevat als een nuttig naslagwerk dat bruikbaar is, niet alleen in het wetenschappelijk onderzoeksdomein, maar ook voor praktijkwerkers die dagdagelijks in contact komen met gezinnen in de jeugdhulp. Ook in het opleiden van toekomstige hulpverleners kan dit werk gehanteerd worden. Niet alleen geeft het een bondig en waardevol literatuuroverzicht over multi-probleem gezinnen, maar zet het ook aan tot kritische reflectie over het fenomeen en de aanpak ervan. Het kan toekomstige hulpverleners bewust maken van de relativiteit en complexiteit van de problematiek en de manier waarop ze deze gezinnen kunnen bejegenen en betrekken in de begeleiding. Naar onze mening komt de auteur ook tegemoet aan de eerste doelstelling en slaagt zij erin om op een begrijpbare manier de lezer meer inzicht te geven in het fenomeen 'multi-probleem' gezinnen en de ondernomen gezinsinterventies. Aan de tweede doelstelling wordt volgens ons slechts gedeeltelijk tegemoet gekomen. Zo introduceert de auteur diverse aanbevelingen met het oog op verbetering in de praktijk. Wij menen echter dat er nood is aan verder onderzoek teneinde het effect van deze aanbevelingen op de gezinsinterventies daadwerkelijk te kunnen exploreren. De bedenking die we evenwel maken is in welke mate een structurele verandering mogelijk is binnen de jeugdzorg. Immers, de krachtlijnen in de (vernieuwde) wet op de Jeugdzorg (2005, 2015) in Nederland vertonen enkele gelijkenissen met deze in het Decreet Integrale Jeugdhulp (2014), dat afgelopen jaar in Vlaanderen in voege trad. Ook hierin wordt het werken op maat van het gezin (vanuit de eigen kracht en eigen hulpvraag), een gemoduleerd hulpverleningsaanbod en een sector-overschrijdende samenwerking vooropgesteld (Decreet Integrale Jeugdhulp, 2014: art. 5). Niettegenstaande het veelbelovend karakter ervan, blijft de vraag in welke mate met deze wetten de huidige hiaten in de praktijk zullen kunnen worden aangepakt en of getemperd?

REFERENTIES

NUYTIENS, A. (2011). *Small numbers, big problems. Het levensverhaal en (jeugd)delinquent traject van vrouwelijke gedetineerden*. Brussel: onuitg. Doctoraatsthesis Criminologische Wetenschappen VUB.